

Kerényi Sándor: Memorizálás - tudatos emlékezetbe-vésés

Fúvósoktatásunk egyik mostohán kezelt területe a kottanélküli játéokra való felkészítés. Márpedig minden olyan művésznek, aki életének nagy részét pódiumon tölti, elengedhetetlen a zenei, vagy prózai szöveg pontos tudása, legyen az hangszeres, énekes, vagy színész. Az utóbbi években ugyan történtek ez irányban pozitív elmozdulások azzal, hogy vizsgákon, szakmai versenyeken kötelező a kottanélküli játék. E tisztességes törekvések mutatnak ugyan szerény eredményeket, de azt is, hogy még mindig nagy a lemaradásunk a zongoristákhoz és vonósokhoz képest. Felvetődik a kérdés, hogy mi ennek az oka? Nehezebb memorizálni fúvós hangszereken? Későn kezdik a kottanélküli játékra szoktatást? Mások az adottságok a fúvós hangszert tanulók esetében?

Véleményem szerint nem az adottságok másságában kell keresni az okokat. Fúvós oktatásunkban nincs hagyománya a kottanélküli játéknak, nincs kidolgozott módszer a tudatos emlékezetbe-vésés fejlesztésére. A memorizálás bonyolult pszichológiai tevékenység, ami a logikai összefüggések felismerése mellett szükségessé teszi a mechanikus, auditív, sok esetben a vizuális beidegződéseket, képzeteket. (Képzet = belső kép.)

Az emlékezet tartóssága lehet születési adottság. Az ilyen személyeknek nem jelent problémát egy-egy vers, vagy zenemű könyv, vagy kottanélküli megtanulása. Mások viszont vért izzadnak egy-egy tétel memorizálásával. Nem állíthatjuk, hogy a zongoristák, és vonósok mindegyike születési adottságainál fogva tud darabokat kotta nélkül előadni. Valószínű, hogy a szoktatásban, és a módszerben kell keresnünk az okokat. Nem elég csak annyit mondani növendékünknek, hogy a következő órára hozza kotta nélkül az éppen tanult darabot. A "játszd, amíg nem tudod kotta nélkül", korszerű pedagógushoz méltatlan, és szakszerűtlen instrukció. A pszichológia, a didaktika foglalkozik a tudatos emlékezetbe-véséssel, a tanult anyag hosszú időre történő megtartásának általános elméletével. Feladatunk, ezen általános szabályok, törvényszerűségek megismerése, megértése, majd a hangszeres tevékenységre történő "transzponálása".

Általános tudnivalók az emlékezésről és a tudatos emlékezetbe-véséséről:

Életünk folyamán számtalan jó, és rossz helyzetbe kerülünk. Ezek egy része életünk végéig megmarad emlékezetünkben, bármennyire is szeretnénk elfelejteni, míg másrészüket elfelejtjük. (Pl. egy telefonszám, amit valamikor naponta használtunk.) Említhetnénk még az óvodában tanult mondókákat, agy az általános és középiskolában tanult verseket, képleteket, melyek egy részét elfelejtjük, másrészüket életünk végéig megmaradnak emlékezetünkben.

Vajon mi lehet ennek az oka? Miért felejtjük el egyiket, és miért marad meg emlékezetünkben a másik?

"Minden diák tisztában van azzal, hogy az adott képlet, vagy meghatározás a feladatnak csak egy része. Tudja, hogy a megtanultakra minimum a vizsgáig, esetenként később is emlékeznie kell". (D. O. Hebb)

Mindannyian több vizsgán estünk át, és szelektáltunk, hogy mi az, amit egy életre meg kell jegyezni, és mi az, amit csak a vizsgára kell tudni. (Ilyen volt egykor a Zeneakadémián a politikai gazdaságtan, vagy a munkásmozgalom története.) A szakmai tárgyakat viszont nagyon meg kell tanulni.

Az orvostanhallgatóknak annyira meg kell tanulni anatómia vizsgára a latin kifejezéseket, hogy azokat élete végéig tudja, és ne keverje egyiket a másikkal, mert ebből tragédiák sorozata adódna.

Az emlékezet a pszichológusok számára is nehezen megragadható fogalom. Jelenti a mindenfajta inger bizonyos ideig történő megtartását. Az ingerek megtartásának idejét sokféle tényező tudja befolyásolni. Általában az inger erőssége, az inger hatása és a figyelem. Amikor megáll az óráim, és megkérdezem, hogy hány óra van, számomra csak addig fontos, amíg az órámat beállítom. Nagyon kevés az olyan ember, aki a következő nap is emlékszik a megkérdezett időre. Legtöbbször még a szituációt is elfelejtik.

Több pszichológiai kísérlet bizonyítja, hogy gyenge inger rövid idejű emlékezetet, erősebb inger tartósabb emlékezetet eredményez. Pszichológusok azt is megfigyelték, hogy a figyelem felerősítheti az inger hatását. Ez a figyelem erősségével áll arányban. E megfigyelés szerint nem az inger erőssége, hanem a figyelem által felerősített inger hatása biztosítja a tartós emlékezetet. Ezen a téren még folynak kutatások, mert mint korábban írtam, az emlékezet a pszichológusok és agykutatók számára is, egy nehezen megragadható fogalom.

Abban minden pszichológus egyetért, hogy van rövid idejű, és van tartós emlékezet. Abban is egyetértenek, a természetes felejtésen kívül az emlékezetet u.n. negatív interferenciák megzavarhatják. (Interferencia = kölcsönös hatás)

Az emlékezés igen bonyolult pszichés folyamat, az újabb eredményeket majd a pszichológusok és az agykutatók közlésezzik. Számunkra az eddigi kutatások gyakorlati alkalmazása a fontos. Ezért, a jelenségek jobb megértése érdekében öt kis hétköznapi történettel próbálunk behatolni e bonyolult tudomány területére.

1. Mária albérleti szobát keres. Évfolyamtársa mond neki egy telefonszámot, de egyiküknél sincs ceruza, így nem tudják felírni a telefonszámot. "Semmi baj, majd megtanulom" mondja Mária, és hazafelé menet, többször elismétli a megadott számot. Másnap Mária felhívja a megadott számot, és megbeszéli a főbérlettel a lakás megtekintését.

2. Éva szintén albérletet keres. Barátnőjének van egy telefonszáma, amit együtt többször próbálnak felhívni. A telefont nem veszik fel. A barátnő vidékre utazik, siet, hogy le ne kesse a vonatot. A nagy sietségbe magával viszi a telefonszámot. Évának este sikerül felhívni a főbérletet. (Annyiszor hívta délután a számot, hogy emlékezett rá.)

3. Nóra is albérletet keres. Neki sincs ceruzája, ezért memorizálja a számot, mert csak az esti órákban lehet telefonálni. A hívás eredménytelen, péntek este van, gondolja Nóra, elutaztak vikkendezni. A biztonság kedvéért szombaton reggel korán újból megpróbálja a számot felhívni. A hívás ismét eredménytelen. Hétfőn este végre sikerül telefonálnia.

4. Béla három barátjával kirándulást szervez. Vele van Jóska, aki tudja Pista telefonszámát. Jóska diktálja a számokat, Béla tárcsáz. A telefon fél órán át, foglaltat jelez. Pár perc múlva újra próbálkoznak. Jóska diktálja a számokat, de Béla már nem igényli a segítséget, mert ennyi idő alatt megtanulta. A hívás sikerül. Béla felírja a másik két barát telefonszámát, mert Jóska órára siet. Egyik barátot sikerül azonnal felhívni, de a másikat csak negyedszerre. Vissza akarja hívni Pistát, jelezve, hogy minden rendben, de háromszor egymás után egy másik lakás jelentkezik. Béla elbizonytalanodik, és megnézi a telefonkönyvben Pista telefonszámát, és rájön, hogy a 322-3234 szám helyett, a 323-2234-et hívta.

5. Edit-ék lakást cseréltek. Telefonszámukat nem vitték magukkal, mert más központhoz tartozott új lakásuk, ezért meg kellett tanulni az új telefonszámukat. Két év múlva eszébe

jutott, hogy szánkója a lakáshoz tartozó pincében maradt, ezért fel akarta hívni cserepartnerüket. Kiderült, hogy a nyolc évig használt volt telefonszámukat elfelejtette, ezért meg kellett néznie a telefonkönyvben.

Kérdés, hogy az emlékezetnek, az emlékképek megzavarásának, illetve a felejtés mely formáival találkozhattunk az öt szituációban?

Az első esetben Máriának fontos volt jól megfigyelni és megjegyezni a telefonszámot, mert se ceruzája, se albérlete nem volt. Lehet, hogy néhányszor el is mondta magában a telefonszámot, vagy elvonult szeme előtt a számsor, így figyelmesen elraktározta tudatában. Vannak muzikusok, akik dallam szerint jegyeznek meg telefonszámokat. Például az 543-2131 számot a szolmizációs szótagok segítségével memorizálja: szó, fá, mi, re, dó, mi, dó.

A második helyzetben a telefonszám gyakori hívása, majd később megismétlése biztosította Évát a telefonszám emlékezetbe maradásáról.

A harmadik történetben hasonló a szituáció, azzal a különbséggel, hogy a megjegyzett telefonszám emlékezetben tartását éjjel és hétvégén semmiféle számkombináció nem zavarta meg. Ezáltal tartósan megerősödött Nóra emlékezetében a telefonszám. Sokan a verseket ösztönösen így memorizálják az általános- és középiskolában.

A negyedik helyzetben egy tökéletesen be nem gyakorolt számsort a másik kettő megzavart.

Az ötödik esetben a természetes, használatlanságból adódó felejtéssel találkozunk. Ez a felejtés leggyakoribb formája. Ez a használatlanságból adódó természetes felejtés a vizuális és motorikus képzetek esetében is gyakori.

Az öt eset lényegét az alábbiakban foglalhatjuk össze:

1. A tudomány megkülönböztet rövid idejű, és tartós emlékezetet.
2. Az esetek nagy százalékában helytálló az a megállapítás, hogy minél tovább tart a rövid idejű emlékezet REVERBERÁCIÓJA, annál nagyobb valószínűséggel alakul ki tartós emlékezet. (Éva telefonálása.)

REVERBERÁCIÓ=a külső ingerek hatására a neuronok között olyan kapcsolat áll be, amelyek a későbbiek folyamán egymást serkentve képesek fenntartani az ingerületet a külső ingerek megszűnte után is.

Egy számsor megtartása csak abban az esetben lehetséges, ha nem túl hosszú, és feszülten figyel a személy, esetleg el is ismétli néhányszor. (Mária telefonszám megjegyzésének módszere.)

3. Az emléknymoknak bizonyos ideig zavartalanul kell fennmaradni ahhoz, hogy megtapadjon. rögzüljön. A megtapadt emlékezetnek érési időre van szüksége ahhoz, hogy tartós emlékezet váljék belőle. Az érési folyamatot konszolidációs periódusnak, eredményét konszolidációnak, megszilárdulásnak nevezi a tudomány. (Emlékezzünk vissza Nóra telefonhívására.)

A konszolidációs periódus szükségességét az emlékek tartós megőrzésében számtalan tudományos kísérlet bizonyítja. A kísérletek szerint: "nincs emlékezetben tartás, ha az agyi funkciókat röviddel az után megzavarják, hogy a tanulás megtörtént". (D. O. Hebb) Az agyi funkciók megzavarására, illetve a konszolidációs periódus elmaradására példa Béla telefonszámfelcserélése.

A tanulási módszer kialakításában nagyon fontos az előző és következő Hebb idézet emlékezetben tartása: "Egy anyag megtanulását követően újabbat tanulva, a két anyagrészt interferálhat egymással. Segíthetik, vagy gátolhatják egymás felidézhetőségét. Azt a jelenséget, amikor a később tanult gátolja a korábban tanultak konszolidációját (megszilárdulását) retroaktív gátlásnak nevezzük. Ennek fordítottja akkor következik be, amikor a korábban tanultak szorítják ki az emlékezetből a később tanultakat. Ezt nevezi a tudomány proaktív interferenciának, vagy proaktív gátlásnak." (D. O. Hebb)

Egy anyagrészt megtanulása, konszolidálása, majd átismétlése és újabb pihentetése (érlelése) a legmagasabb szintű emlékezetet biztosítja. Ez a módszer, az anyag bonyolultságától függően ismételt, miáltal az emlékezés erősségi szintje tovább emelkedik. "Ezért érdemes az intenzív tanulás után pihenést beiktatni, átismételni, és nem tanácsos egyszerre két vizsgára készülni, vagy két verset tanulni. A pro, és retroaktív gátlás mértéke annál nagyobb, minél erősebb a hasonlóság a két tanult anyag között, de tartalmuk nem azonos". (D. O. Hebb)

Az emlékezetben tartás ellentéte, mondhatni legnagyobb ellensége a felejtés. Az emlékezet csökkenésének a legtermészetesebb, és leggyakoribb formája az inaktivitásból (inaktív=tétlen, nem cselekvő) adódik, ez egy bizonyos tevékenység hosszú időn át történő használatlanságának eredménye. (Edit elfelejti volt telefonszámukat.)

"A három mechanizmus közül a retroaktív interferencia látszik a legerősebbnek. Ennek oka, hogy normális személy éber állapotban képtelen a semmittevésre".(D. O. Hebb)

Amikor elhatározzuk, hogy elmegyünk nyaralni, lazítani, nem tudunk úgy élni, hogy a körülöttünk történetek ingerként ne hassanak ránk. Ezek az ingerek akarunk ellenére idézik elő a retroaktív interferenciát. Egyes feltevések szerint a természetes felejtést erősíti, illetve gyorsítja a retroaktív interferencia erős hatása. E feltevés bizonyításra szorul, és még sok kísérlet szükséges ahhoz, hogy a tudósok feltételezéseit bizonyított tényként fogadjuk el. Ezt maguk a tudósok is elismerik. "Megbízható eredményt ezen a területen csak akkor kaphatnánk, ha a várakozási periódust a kontrollszemélyek átaludnák. Ez ugyanis kizárná azt a lehetőséget, hogy ebben az időben bármit is tanulhassanak". (D. O. Hebb)

A memória zavarai

Bűnügyi vizsgálatok során előforduló tanúvallomások azt bizonyítják, hogy bonyolult eseményekre (egyszerűbbekre még inkább) való visszaemlékezés a legtöbb esetben nem megbízható.

Ennek több oka is lehet:

1. Az eseményeknél nem tudhatta a tanúként megidézett személy, hogy bizonyos idő után emlékeznie kell az esemény, vagy események minden apró részletére. (Nem érvényesülhetett a figyelem felerősítő funkciója.)
2. Egyszeri, nem megismételt esemény, így nem alakulhatott ki tartós emlékezet.
3. Nem konszolidálódott az emlékezetben az esemény.
4. Más, újabb események csökkentik az eseményekre való pontos visszaemlékezést. (retroaktív interferencia)
5. A természetes felejtés szintén homályosítja a pontos visszaemlékezést.

Az előző öt pontban összefoglaltak vonatkoznak a visszaemlékezés hiányosságaira, melyeket a tudomány a memória zavarainak nevez.

A hétköznapi értelemben vett memóriazavar esetében más a szituáció, de ezek a tényezők hatnak egy jól, vagy helytelen módszerrel memorizált szöveg visszaadásának esetében.

A memóriazavar lehetősége és a lámpaláz kisebb vagy nagyobb mértékű jelenléte minden előadóművész pályáját végigkíséri. A két félelmet kiváltó jelenség a legtöbb esetben az előadó, vagy tanára hibájának tulajdonítható.

Az a tudat, hogy tökéletesen memorizáltam egy darabot, (próbákon és kisebb közönség előtt ez ki is derült) csökkentheti a lámpaláz mértékét. Abban az esetben, ha erőmet meghaladó darabot kell játszanom, (esetleg a nádam, hangszerem sincs kifogástalan állapotban, ráadásul nincs fellépési gyakorlatom) fokozza a lámpaláz erősségét, ami bénítólag hat még egy tökéletesen memorizált anyagra is. Pályakezdő muzsikusként idősebb kollégáktól egy nagy igazságot tanultam; "Bármilyen jól megtanulunk egy darabot, a véletlen, vagy pillanatnyi figyelmetlenség folytán elronthatjuk. Olyan viszont nem létezik, hogy egy részlet, amit nem tanultunk meg tökéletesen, koncerten, a véletlen folytán sikerül".

A memorizálás sikerességét sok tényező segítheti, vagy hátráltathatja. Számunkra az a fontos, hogy minél sikeresebben adjuk vissza a megtanult anyagot. Ahhoz, hogy ez meg is valósuljon, érinteni kell a memorizálás helytelen módszereit is, hogy a hibaszázalékot a nullára redukáljuk.

A helyes módszerrel történő memorizálás esetében értelmezzük a szöveget, szerkezeti összefüggéseket gyakorlunk be. Megfigyeljük a törvényszerűségeket, kivételeket, szűküléseket, bővüléseket, azonosságokat, hasonlóságokat. (Versek esetében a rímeket, alliterációkat, ismétlődéseket, refréneket, stb.) Ebben az esetben is adódhatnak helyzetek, amikor a mechanikus módszert az értelmező módszerrel vegyesen kell alkalmazni. Az alapos megtanulást ebben a memorizálási formában is követni kell a konszolidációs periódusnak.

A helytelen emlékezetbe vésés, a kizárólag mechanikus módszer alkalmazása. Fokozódik a rossz módszer hatása, ha az illető nem vesz tudomást a konszolidáció fontosságáról, esetleg több vers egyidejű memorizálásával próbálkozik. Az ilyen módszerrel memorizált szöveg értelmetlen, bizonytalan darálás, s ha véletlenül egy névelő, vagy kötőszó kiesik a folyamatból, vége az egész szövegnek.

A zenei szöveg memorizálása

A zenei szöveg memorizálásában ugyanazok a törvényszerűségek hatnak, mint amikkel az előzőekben megismerkedtünk. Itt is találkozhatunk azonosságokkal, hasonlóságokkal, különböző ritmikai változtatásokkal. Ami bonyolítja a folyamatot az, hogy egy-egy dallam különféle mozdulatok összehangolt eredményeként válik hallhatóvá. (Hanglyukak nyitása - zárása, hangindítás esetében a nyelv rendezett mozgása, rekesz és hasizmok munkája stb.) E mozgások is részét képezik a memorizálásnak, de mint ezt korábban tudjuk, a mozgások (az inaktivitásból adódóan) el is felejtethetők.

A zenei anyag memorizálásában is létezik rövidtávú, és tartós emlékezet. A figyelem felerősíti az ingereket, így az inger aktívabban hat az emlékkép megtartására. A pro, és retroaktív interferencia, a természetes felejtés negatív hatása ugyanaz, mint más anyag memorizálásánál. Az, hogy ki milyen hamar, és mennyire tartósan tud memorizálni, részben

egyéni adottság. Azonban normális szellemi felkészültségű ember, tervszerű gyakorlással készséggé fejlesztheti szerényebb adottságait.

Nyilvánvaló, hogy a készségfejlesztést nem versenyművekkel kezdjük, eleinte elégedjünk meg a periódusnyi darabokkal.

Hogyan, és mikor kezdje növendékünk a tudatos emlékezetbe vésést? A válasz: a lehető legkorábban. Az, hogy hogyan, már módszertani kérdés, amit rövidesen megismerünk.

A lehető legkorábban azt jelenti, hogy a memorizálásra szánt darab eljátszásához, az adott hangterjedelem, és ritmus készségszintig begyakorolt legyen. Ha nem ez történik, úgy a fogások megismerése, és emlékezetbe vésése irányába összpontosítja figyelmét a tanuló.

Korábban tanultakból tudjuk, (erre D. O. Hebb is felhívja figyelmünket) hogy két dolgot nem lehet egy időben memorizálni. A kiválasztott darab, amivel a kottanélküli játék begyakorlását kezdjük, egyszerű, és szerkezetileg könnyen áttekinthető legyen. Amikor a növendék nem csak ismeri, hanem be is gyakorolta az egyvonalas G, A, H hangokat, ismeri a negyed és nyolcad ritmusképletet, nagyobb nehézség nélkül el tudja játszani a G - H, illetve H - G hangközöket, elkezdhetjük a memorizálást, pl. a Bújj bújj itt megyek kezdetű, vagy más hasonló nehézségű és szerkezetű gyermekdallal.

Játszassuk el kottából a dallamot, és közben figyeljük növendékünket, hogy nincs-e valamilyen problémája. (Manuális, hangindítási, ritmikai, intonációs.) Amennyiben nincs, úgy közöljük vele, hogy most játssza el figyelmesen háromszor kottából, mert utána kotta nélkül kell eljátszania. (Emlékszünk még arra, amikor Máriának nem volt ceruzája? Ez ugyanaz a helyzet.) Ezzel a figyelmeztetéssel felkészítjük növendékünket a figyelem felerősítő hatásának tudatos alkalmazására. Ne legyenek illúzióink, mert minden növendéknek más az adottsága, továbbá a növendék számára is ez új feladat.

A sokat hangoztatott pedagógiai optimizmus ebben az esetben döntő fontosságú. Készüljünk fel rá, hogy lesz növendék, aki azonnal hibátlanul eljátssza, lesz, aki hibázik. Ez természetes, mert a növendékek figyelme, ugyanúgy, mint a felnőtteké nem egyformaintenzitású. Ha valamikor, úgy ebben az esetben nagyon fontos a tanár empátiakészsége. Amennyiben hibázik növendékünk, úgy foglalkozzunk a dallam szerkezetével.

Hasonlítsuk össze az 1. és 2-ik ütemet, a 2. és 3-ik ütemmel. Az 5-ik, és 6-ik ütem szó szerint megegyezik a 7-ik, és 8-ik ütemmel. Utaljunk az utolsó két ütemre, ami az eddigiektől eltér tehát egy új anyag. Ezzel a kis idő ráfordítással, már az első lépéseknél rávezettük növendékünket a helyes memorizálási módszer útjára. A mechanikus "játszd, ameddig nem tudod kotta nélkül" helyett, egy tudatos, dallamszerkezetet is értő emlékezetbe vésés módszerére vezettük rá növendékünket. Később ennek nagy hasznát veszi növendékünk, ha a bonyolultabb dallamszerkezetek memorizálásánál is ezzel a módszerrel dolgozik. Folytatásnál, a korábban tanultakat jól kamatoztathatjuk. (Fokozatosság elve.)

Arra nagyon ügyeljünk, hogy sikerélményből fakadó lelkesedésünk nehogy irreálisan maximalistává tegyen bennünket, és megoldhatatlan feladatok elé állítsuk növendékünket. A legtöbb gyakorlatlan tanár elköveti e jóvátehetetlen hibát, aminek beláthatatlan következményei lehetnek. Olyan gyakorlatokkal, illetve dalokkal folytassuk a memorizálási gyakorlatainkat, amelyek nagyobb lélegzetűek, de túl sok új problémát nem tartalmaznak.

Az egyvonalas E-H közötti hangok biztonságos kezelése után következhet a Hej tulipán, tulipán kezdetű gyermekdal.

A fenti gyermekdal manuálisan ugyan valamivel nehezebb az előzőnél, de, az emlékezetbe vésés szempontjából egyszerűbb. Szerkezetileg elemezzük növendékünkkel, míg rá nem jön, (ki előbb, ki később) hogy az első sor megtanulása után, ugyanazt kell játszani második sorként, illetve a harmadik sort negyedikként.

A memorizálást illetően az első és második sor esetében ugyanaz a szituáció, mint az előző dalnál. Manuálisan valamelyest nehezíti a növendék helyzetét az E - H quint ugrás. Memorizálás és hangszeres tekintetben az emelkedő nehézségek esetével találkozunk a 3-ik és 4-ik sorban. Hasonló nehézségű és szerkezetű dallamokkal tegyük gyakorlattá ezen a szinten a kottanélküli játékot (ha az oboaiskolában nincs, úgy keressünk megfelelő gyermekdal gyűjteményt), közben hívjuk fel növendékeink figyelmét olyan zeneszerzői műhelytitkokra, amelyeknek később nagy hasznát élvezheti. (Motívikus ismétlődések, szekvenciák, szűkülések, bővülések, augmentációk, diminúciók, ritmikus, és figuratív variációk.)

A dallamszerkezetek elemzésével elérhető, hogy növendékeink világosan lássák, hogy egy memorizálandó dallamban vannak azonosságok, hasonlóságok (dallami és ritmikai tekintetben) és különbségek. Játsszunk el növendékeinknek szemléltetés céljából néhány műdalt, amelyekben világosan kimutatható az azonosság, hasonlóság, és különbség.

1964-ben Paris-ban jártam egy hangversenyturné alkalmából. Volt egy szabadnapunk. Egy ismerősöm tudta, hogy érdeklődöm a francia fúvós oktatási módszer iránt, ezért elvitt egy zeneiskolába, ahol M. Bourghes tanított. Szinte csodaként hatott rám, hogy egy kisfiú, aki egy éve oboázott, nagyszerű hangon, gond nélkül szólaltatta meg a kis H hangot (lehet, hogy a többi növendék nem volt ilyen jól felkészült, idő hiányában én csak ezt a növendéket hallottam). Csodálkozásomra (tolmácson keresztül) a következőket mondta a tanár: "Nem szabad mondani a növendéknek, hogy ez egy problematikus hang az oboán", és nevetve folytatta, "később úgyis megtudja". Az említett tanár nem táplált görcsöket a növendékébe!

Bevallom, akkor kissé szkeptikus voltam a történetet illetően. Fel is tettem magamnak a kérdést (lévén kezdő zeneiskolai tanár), hogy ez ilyen egyszerű lenne? Ma már tudom, hogy igen! A memorizálás is ilyen egyszerű dolog, ha növendékünket módszeresen megtanítjuk rá.

Az első tanév memorizált gyakorlatai, és periódusnyi darabjai, (vagy gyermekdalok) már megfelelő alapot adnak ahhoz, hogy óvatosan továbblépjünk. A következő tanévtől, már egy-egy "nem a legfűlbemászóbb" gyakorlatok memorizálásával is megpróbálkozhatunk, és ha sikerrel oldotta meg növendékünk a feladatot, úgy az összes zongorakísérettel ellátott darabot, melyeket a tanterv javasol, játszassuk kotta nélkül.

A periódusnyi darabokat, népdalokat, strófikus szerkezetű műdalokat lassan felválthatják az összetettebb formák. (Barokk fűzédallamok, dalformák, triós- formák, egyszerűbb szonátatételek.) A memorizálás előtt ezeknél a dallamoknál is foglalkozzunk a forma elemzésével, hogy értelmezve, ne mechanikusan memorizáljon növendékünk. Kodály Zoltán bizonyára erre célzott a Ki a jó zenész? c. tanulmányában, amikor a jó zenészt "a kiművelt fül, kiművelt kéz, kiművelt értelem" követelményeivel illette.

Készüljünk fel rá, hogy a nagyobb lélegzetű darabok esetében lesznek kezdeti nehézségek, de ez természetes folyamat. Példának álljon itt Cimarosa oboaversenyének második tétele. Amikor egy tételt, vagy darabot memorizálni kezdünk, a mű nem ismeretlen a növendék számára, mert már néhányszor játszotta kottából, zongorakísérettel, így már kialakult a tételről, vagy darabról egy globális képe. Az említett tétel három nagyobb részre osztható. Az

előjátékról, és közjátékokról vannak a növendéknek akusztikus élményei, amennyiben azok elhangzottak az összejátás alkalmával. Ugyanis van egy rossz gyakorlat, hogy kevés az idő, emiatt nem minden esetben játssza el az előjátékot a zongorakísérő, csupán valami végszót.

Gyakori, hogy a hosszabb közjátékokat is "meghúzzák", és itt is csak végszót kap az előadó. Nagyon rossz gyakorlat, mert az előjáték és közjátékok szerves részei a tételnek, vagy darabnak. Ez olyan, mint amikor a színész csak a végszavakat olvassa el, illetve tanulja meg, és fogalma sincs a végszó előtti mondatok lényegéről, illetve a darab tartalmáról.

Amennyiben a korrepetíciós órákon minden esetben elhangzott az előjáték, a közjátékok, úgy ezekről már megfelelő emlékei vannak a tanulónak. Memorizálásnál csak gondolni kell rájuk, azaz akusztikus képzeteket kell felidézni. (Képzet = belső hangzási kép, ami ebben az esetben a kotta látása nélkül is képes megjelenni az ember emlékezetében.)

A részletek memorizálása után "össze kell állítani" a tétel harmadát, és egyben, a már ismert módszerrel egyben memorizáljuk a tétel első harmadát. Bármilyen biztosnak is érezzük az emlékezetbe vésést, ezt a lépést ne hagyjuk ki. A memóriazavar egyik oka az lehet, ha ezt a munkát kényelemből, vagy túlzott magabiztosságból kihagyjuk. Emlékezzünk vissza az általános és középiskolai éveinkre, amikor egy verset szakaszonként (versszakonként) tanultuk meg, majd az egészet egyvégtében. Tehát a versszakokat is begyakoroltuk, nehogy a hetedik versszak megelőzze az ötödiket.

Amikor mindhárom tételrészletet az előzőekben ismertetett módon memorizáltuk, utána a teljes tételt ezzel a módszerrel tegyük biztonságossá. Ez a munkafolyamat természetesen nem egy napra értendő. Amennyiben többször, hibátlanul el tudtuk játszani a tételt, hagyjuk abba a gyakorlást, és 15-20 percig ne foglalkozzunk zenével. (Még zenehallgatással se!) A memorizált tétel újabb, magasabbszintű konszolidációs perióduson megy keresztül, azaz teljesen megszilárdul. Nem érdemes siettetni a menetet, mert így is néhány nap alatt tökéletesen memorizálhatunk tételeket.

Teljes műveket hasonlóan memorizáljunk!

Az emlékezés legveszélyesebb "ellenfele" a felejtés. Itt elsősorban arra kell ügyelnünk, hogy a negatív interferenciák hatásait csökkentsük, ha lehet teljesen védjük ki. Ezt úgy érhetjük el, hogy a memorizált részek fennmaradásának zavartalanságát biztosítjuk, hasonló új információkkal nem bombázzuk emlékezetünket.

Helytelen módszer egy-egy konszolidálatlan, vagy alig konszolidált részre (pl. Cimarosa első részletére) lanyhult figyelemmel rámemorizálni.

A "rámemorizálás" esetében, mivel a korábban megtanult anyag még nem konszolidálódott kellően, továbbá figyelmünk csökkenésével a felerősítő funkció sem hatott, ezért a pro, és retróaktív gátlás oda-visszahatása szabályosan kioltja mindkét megtanult anyagot, és kezdhetjük az egész tétel memorizálását előlről. Ugyanilyen helytelen munkamódszer, ha egy időben két darabot, vagy tételt memorizálunk. Különösen szonátatételek esetében szükséges a megfelelő konszolidációs periódus. Ellenkező esetben előfordulhat, hogy a reexpozióban (reprizben) a domináns hangnemben játsszuk a melléktémát, (második témát) az alaphangnem helyett (vagy fordítva).

Variációs tételek esetében a verstanulással kapcsolatban leírtakat tanácsos betartani, hogy a változatok sorrendje is megszilárduljon

Okkal vetődik fel a kérdés, hogy világjáró művészek miként tudnak 30-40 műre, szinte hangról-hangra visszaemlékezni?

A válasz az alábbiakban foglalható össze:

1. Tanulmányaik során, valószínű kialakították a számukra leghatékonyabb memorizálási módszert.
2. Mielőtt közönség elé kerülne egy-egy mű, számtalanszor eljátszák kotta nélkül. (Ez többszöröse annak, amit tanintézetekben memorizálásra fordítanak a növendékek.)
3. Eközben a többi, korábban megtanult darabokat elevenítik fel emlékezetükben, vigyázva arra, hogy a régi, ne zavarja meg az újonnan tanult mű megszilárdulását, konszolidációját. Ez a felelevenítés nem úgy történik, hogy az újonnan memorizált darabot befejezve, azonnal nekilát a régebbi átismétlésének. Ilyenkor rövid időre, egy teljesen más tevékenység közbeiktatása (viráglocsolás, olvasás, könyvek rendezése, takarítás) jótékonyan hat az új darab megszilárdulására. A már megszilárdult anyag így nem károsodik, a korábban megtanult darabok felelevenítésével. Így lehet 30-40 darab emlékezetben tartását biztosítani, és újabbakat tanulni.

Ezek után jogosan kérdezhetjük, hogy ki tanította a 150-200 évvel ezelőtti művészeket erre a módszerre, hiszen akkor még a pszichológia nem bővelkedett olyan kutatási eredményekkel, mint napjainkban. A válasz egyszerű: az élet.

A 150-200 évvel ezelőtt élt emberek tapasztalati úton, több idő ráfordítással, többtucatnyi könyv elolvasásával (néha buktatókkal, megtorpanásokkal), sok esetben ugyanazt az eredményt tudták elérni, mint a napjaink emberei. Manapság a világháló segítségével néhány gombnyomással megtudható, hogy pl. egy másik kontinens hegyvidékének milyen a kövezete, növényzete, állatvilága. Kétszáz évvel ezelőtt is meg lehetett ezt tudni, csak ehhez jó néhány könyvet el kellett olvasni. A könyvek elolvasásával viszont számtalan egyéb ismerettel is gazdagodott az érdeklődő, nem beszélve arról, hogy a helyes beszéd és fogalmazókészsége is gyarapodott. Az Internetes információk keresésével ez a lehetőség nem áll fenn!

A memorizálásról írott fejezet is lényegében többkötetnyi könyv idevágó részeinek zenei "transzpozíciója", némi tapasztalati kiegészítésekkel. Kiindulásnak ugyan ez elég, de munkánk igazán akkor lesz eredményes (akár növendékekkel memorizáltatunk, akár mi memorizálunk), ha tapasztalatainkkal és az újabb idevágó szakirodalom tanulmányozásával állandóan bővítjük az itt tanultakat.